

تبیین جامعه شناختی رفتار و نگرش زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات

مریم موسوی نیا

کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه مازندران، مرکز بهشهر- ایران

mosavinia@gmail.com

چکیده

این تحقیق با هدف تبیین جامعه شناختی رفتار و نگرش زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات انجام شده است. برای تدوین مبانی نظری تحقیق از تئوری های اندیشمندان این حوزه استفاده شده است. تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه اجرا شده است. پرسشنامه تحقیق بر روی ۳۸۰ نفر از شهروندان شهر قاینات اجرا شده است. نتایج توصیفی تحقیق نشان داد که آگاهی زیست محیطی، سرمایه فرهنگی شهروندان متوسط به پایین بوده است. رفتار و نگرش زیست محیطی و میزان مسولیت پذیری آنها متوسط به بالا بوده است. سرمایه اجتماعی و استفاده شهروندان از شبکه های اجتماعی زیاد بوده است. آزمون فرضیه های تحقیق نشان داد که بین آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، سن و تحصیلات شهروندان شهرستان قاینات و رفتار و نگرش زیست محیطی آنها رابطه مستقیم و معنی داری وجود داشته است. رفتار و نگرش زیست محیطی مردان از زنان در شهرستان قاینات مثبت تر بوده است.

واژه های کلیدی: نگرش و رفتار زیست محیطی، آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی

۱- مقدمه

طبیعت و محیط زیست موهبتی خداوندی است که از مجموعه موجودات، منابع و عوامل و شرایط هماهنگی که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد و ادامه حیات به آن وابسته است به وجود می آید. محیط زیست و حفظ آن امروزه یکی از مهم ترین مسائل روز جوامع بشری است.

محیط زیست در عصر کنونی در سطح محلی، ملی و جهانی در معرض تهدیدهای جدی قرار دارد. از گرم شدن اقلیم زمین، از بین رفتن تنوع زیستی، کمبود منابع طبیعی و انواع آلودگی ها که موضوعی بحرانی در اکثر جوامع است و دارای مبانی اجتماعی، فرهنگی و همچنین پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بعضاً سیاسی فراوانی است (یازرلو و همکاران، ۱۳۹۵). جوامع امروز با مسائل محیط زیستی مختلفی هم چون تخریب طبیعت، نابودی زیستگاهها، انقراض یا کاهش شدید تنوع زیستی، خشک سالی، تغییر اقلیم و کم آبی روبه‌رو است. به همین دلیل امروزه محققان تایید کرده‌اند که رفتارهای انسان و سبک زندگی وی، یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل موثر بر محیط زیست است.

بسیاری بر این باورند که مشکلات زیست - محیطی در ارزش‌ها و باورهای اجتماع ریشه دارد و به همین علت باید دانست افراد اجتماع نسبت به محیط زیست چگونه فکر می‌کنند، چه شناختی نسبت به آن دارند و تا چه اندازه، طبیعت و محیط زیست برایشان دغدغه است. در این خصوص، پارادایم‌های زیست محیطی هم در جامعه‌شناسی محیط زیست و هم در روان شناسی محیط زیست مطرح هستند. این پارادایم‌ها منبع شناخت نسبت به ارزش‌ها، باورها و تصورات اشخاص درباره طبیعت و جایگاه انسان در آن است. در این میان، جهت‌گیری ارزشی نسبت به طبیعت اثر تعیین کننده‌ای در نگرش و رفتارهای زیست - محیطی دارد (پازوکی نژاد و صالحی، ۱۳۹۳). امروزه جامعه‌شناسان محیط زیست با تاکید بر گفتمان های زیست محیطی درصددند نشان دهند که هم تصمیمات و سیاست گذاری های کلان (حوزه مدیریت عرضه) و هم نوع ارزشها و رفتارها و کنش های زیست محیطی (حوزه مدیریت تقاضا) در انگاره های گفتمانی شکل می‌گیرند و به عبارتی سیاست ها و رفتارهای حوزه محیط زیست در برهه های زمانی را نتیجه تسلط انگاره های گفتمانی در آن دوره می‌دانند (یازرلو و همکاران، ۱۳۹۶).

احترام به محیط زیست و حفظ آن یک فرهنگ است و فرهنگ نیز آگاهی از شخصیت خود، به عنوان یک موجود متفکر و آگاهی او از روابطش با دیگران و محیط طبیعی است. از این رو مراقبت از محیط زیست، بخش لازمه یک سیاست فرهنگی است و اقتضا دارد بهترین روش های آموزشی برای آن به کار گرفته شود تا بهره برداری اصولی و معقول از منابع و داده های طبیعی صورت گیرد (صالحی و پازوکی نژاد، ۱۳۹۲: ۱۰۱). طبق مدل دانش-نگرش-رفتار، هرچه دانش افراد نسبت به محیط زیست بیشتر باشد، نگرش افراد نسبت به طبیعت تغییر می‌کند که این تغییر منجر به حفظ محیط زیست و رفتار محیط زیستی مسئولانه می‌شود (صالحی و کریم زاده، ۱۳۹۳: ۶۴). شهر قاینات یکی از شهرهای استان خراسان جنوبی می باشد. این شهر یکی از مراکز اصلی تولید زعفران و زرشک در ایران می باشد. در سال های اخیر این شهر با مشکلات زیست محیطی متعددی هم‌راهم بوده است. از جمله مشکلات محیط زیستی شهر قاینات می توان آلودگی هوا به دلیل ریزگردها یا گرد و غبار و وسایل نقلیه موتوری، الودگی آب به دلیل پساب های صنعتی و خانگی تخریب جنگل ها و مراتع و تغییر کاربری آنها، بحران فرسایش بادی و بیابان زدایی نام برد. از جمله راه های مقابله با مشکلات محیط زیستی نیز می توان به اصلاح نگرشها و رفتارهای شهروندان در ارتباط با نحوه مواجهه با محیط زیست پیرامون نام برد. این مهم از طریق شناخت و سنجش نگرش ها و رفتارهای مذکور و سیاستگذاری جهت کاهش مسائل زیست محیطی، حاصل خواهد شد. بنابراین این تحقیق در صدد بررسی تبیین جامعه شناختی رفتار و نگرش زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات می باشد.

جهان در حالتی قرار دارد که متخصصان محیط زیست آن را حالت فشار بیش از حد و سقوط می‌نامند. تغییر ویژگی‌های مشکلات زیست محیطی از سطح ملی به سطح جهانی، از متمرکز به پراکنده، از کوتاه مدت به بلند مدت و از پیچیدگی کم به پیچیدگی زیاد، ایجاب می‌کند که به جلب مشارکت عمومی و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای حامیان محیط زیست و تقویت آنها توجه بیشتری شود (دسترس و خواجه نوری، ۱۳۹۷). از نظر یک امروزه طبیعت، جامعه و جامعه همان طبیعت است؛ در حالی که در جامعه صنعتی اولیه طبیعت و جامعه از هم جدا شده بودند (ریترز، ۱۳۹۰: ۷۳۴). به نظر می‌رسد بحران

محیط زیست از مهم‌ترین چالش‌هایی است که بشر در قرن حاضر با آن روبه‌روست. تغییر در آب و هوا، کاهش تنوع زیستی، تخریب محیط زیست و فجایع ناشی از آن، کمبود آب و بسیاری مشکلات دیگر، واقعیت‌هایی‌اند که تغییراتی را در الگوهای زندگی نسل حاضر ایجاد کرده‌اند و بر آینده نیز تأثیر خواهند گذاشت.

شوارتز نظریه‌ی فعال سازی هنجاری را مبنایی برای درک اینکه محیط زیست چگونه می‌تواند محیطی را برای پرورش رفتار فراهم کند، قرار داد. این نظریه پیشنهاد داد که تعهدات اخلاقی بیشتر قابل ترجمه به رفتار نوع دوستانه است، شامل جهت گیری به سمت محیط زیست، زمانی که حس وابستگی شخصی فعال می‌شود. مطالعات نشان داده‌اند ارزشهای محیط زیستی به شدت به نیت و رفتار محیط زیستی مرتبط هستند. افراد با ارزشهای قوی تر محیط زیستی بیشتر احتمال دارد که ترجیحات و رفتارهای محیط زیستی و کنش‌های محیط زیستی انجام دهند. (حسینی درمیان و همکاران، ۱۳۹۸). تغییر پیوستگی با طبیعت در ارتباط با رفتارهای مسئولانه‌ی محیط زیستی، در نظریه‌ی ویلسون مورد توجه قرار گرفته است. ویلسون فرضیه‌ی زیست‌گرایی را مطرح کرد که براساس آن ارتباط عاطفی افراد با طبیعت ممکن است باعث انگیزه‌ی آن‌ها در محافظت در محیط زیست شود. انسانها برای تعلق و ارتباط، به سایر موجودات زنده نیاز درونی دارند. براساس این نظریه، انسانها به صورت ناهشیار می‌کوشند با بقیه‌ی موجودات بهترین تمایلات عاطفی را شکل دهند و این پایه و اساس انگیزه‌ی ما برای مراقبت و محافظت از محیط را فراهم می‌کند (حسینی درمیان و همکاران، ۱۳۹۸).

نظریه انگیزه حفاظت یک مدل شناخت اجتماعی است که فرد را به داشتن رفتاری حفاظتی و مبتنی بر مراقبت ملزم می‌کند. این نظریه به ارزیابی پیامدهای کنش افراد می‌پردازد که دو دسته‌اند: تهدید و مقابله. زمانی که افراد پدیده‌ای را تهدید کننده درک کنند، احساس خطر کرده و آن پدیده به دغدغه‌ای برای آنها تبدیل می‌شود. میزان مقابله با آنها متأثر از ویژگی‌های روانشناختی-اجتماعی شخص هست. طبق این نظریه چهار عامل قصد و نیت فرد را برای تعهد داشتن به یک رفتار خاص پیش بینی می‌کنند: شدت ادراک شده یک تهدید، آسیب پذیری قابل تصور از یک تهدید، اثربخشی ادراک شده از یک رفتار پیشگیرانه و خودکارآمدی (صالحی، ۱۳۹۹: ۶۶۶).

پاتنام با تاکید بر روی هنجارهای مشارکت مدنی مطرح می‌کند که این منابع (شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد) در جوامع مدنی خصلتی خودتقویت کننده دارند و باعث ارتقاء همکاری، مشارکت مدنی، اعتماد متقابل و رفاه اجتماعی می‌گردند و در جوامع غیرمدنی به‌خاطر نداشتن توان خودتقویتی باعث تقویت عهد شکنی، بی‌اعتمادی، بهره‌کشی، انزوا و رکود می‌گردند. پاتنام این خصلت خودتقویت کنندگی را ناشی از چرخه‌ای می‌داند که در منابع سرمایه اجتماعی وجود دارد (پاتنام، ۱۳۸۰). مشکلات زیست محیطی ناشی از مشکلات عمل جمعی هستند. از این منظر، برای حفاظت از محیط زیست نیاز به اقدام جمعی است (پاتنام، ۲۰۰۰).

به طور کلی شبکه‌های اجتماعی منابع دیگری را مانند اعتماد، اطلاعات، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی که تسهیل کننده طرفداری از محیط زیست است، ارائه می‌کند. نگرانی زیست محیطی به‌جریان اطلاعات بستگی دارد و اعتماد به منابع اطلاعاتی مختلف، یکی از شاخص‌های مهم آگاهی از رفتارهای مسئولانه زیست محیطی است. سرمایه اجتماعی یک دارایی برای حفاظت از محیط زیست است چرا که پتانسیل بسیج جوامع، تحریک سازمان برای توسعه و سهولت به اشتراک گذاری اطلاعات حیاتی را دارا است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۹).

در خصوص تأثیر سرمایه اجتماعی بر حفاظت از محیط زیست می‌توان گفت که مشکلات محیط زیستی ناشی از مشکلات عمل جمعی هستند. از این منظر برای حفاظت از محیط زیست نیاز به اقدام جمعی است. در حالی که تئوری-های محیط زیستی و دیدگاه سرمایه اجتماعی یک چارچوب نظری برای درک عمل جمعی فراهم می‌کنند. تأثیر هنجارها بر رفتار می‌تواند باعث افزایش سطح آگاهی جامعه نسبت به کسانی که در جهت اقدامات مطلوب محیط زیستی قدم برمی‌دارند، منجر شود. ویدرس و همکاران (۲۰۱۲) همچنین، نشان دادند که اقدامات محیطی زیستی به طور مثبت با درک هنجارهای جامعه مرتبط است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۹).

بورديو در مورد ارتباط بين سرمايه فرهنگي و رفتارها و نگرش زيست محيطي معتقد است كه خصلت اساسي اين نوع سرمايه، اثر آموزشي اين امكانات است كه فرد با مطالعه و تعمق در آن ها بر اهميت محيط زيست و اهميت به جا گذاشتن زميني قابل سكونت براي نسل هاي آينده، پي برد، در نتيجه رفتارهاي مسئولانه در قبال محيط زيست صورت گيرد. بدین صورت، ما شاهد کنترل و در نهايت کاهش بحران هاي زيست محيطي دهه هاي اخير خواهيم بود (صالحی و امام قلی، ۱۳۹۱). براین اساس، می توان فرض نمود با افزایش ابعاد سرمايه فرهنگي، سرمايه فرهنگي افراد افزایش می يابد و در نتيجه نگرشي زيست محور و رفتارهاي مسئولانه زيست محيطي در جامعه نسبت به محيط زيست صورت می گيرد.

در ارتباط با مسائل محيط زيستي، برساختگرايان اجتماعي معتقدند كه مشكلات محيط زيستي در جامعه و به صورت اجتماعي خلق و ساخته می شوند و اين فرآيند ساخته شدن می تواند آزموده، فهميده و تبیین شود. در فرآيند ساخته شدن يك مسله محيط زيستي آشكار می شود كه آیا آن مسله واقعاً همان قدر كه ادعا كنندگان مطرح می كنند، جدی هست يا نه. برساختگرايان اجتماعي، اگرچه اعتبار و وجود دغدغه هاي مربوط به آلودگي، كمبود انرژي و تكنولوجي هاي جديد، را انكار نمی كنند، اما اصرار دارند كه وظيفه اصلي جامعه شناسان محيط زيست اين نيست كه اين مشكلات را ثابت كنند، بلكه اين است كه نشان دهند اين مشكلات حاصل فرآيندهاي پويای اجتماعي مانند تعريف، مذاكره و مشروع سازي پديده هاي مختلف هستند. همچنين، نقش واقعيتهای طبيعي و اهميت آنها در تعيين مسأله محيط زيستي مورد توجه برساختگرايان اجتماعي می باشد (صالحی و همكاران، ۱۳۹۷: ۱۴۳).

نظريه رفتار برنامه ريزي شده شامل سه مفهوم اساسي دانش محيط زيستي، ارزش هاي محيط زيستي و رفتار محيط زيستي می باشد. اين مفاهيم، هسته اصلي بسياري از رويكردهاي نگرش معمول نسبت به محيط زيست، پاراداييم محيط زيستي جديد و نگرش نسبت به رفتار محيط زيستي است كه براي پيش بيني رفتار محيط زيستي استفاده می شود. اولين نتيجه اساسي اشاره به اين نکته است كه دانش محيط زيستي و ارزش محيط زيستي، پيش شرط هاي رفتار محيط زيستي هستند. به همين دليل، نگرش، پيش شرط لازم براي هر گونه رفتار قلمداد می شود (كلاهي و همكاران، ۱۳۹۸). هانگر فورد و ولف (۱۹۹۰)، تغيير در رفتار يادگيرنده را از طريق آموزش پيشنهاد می كند. بر پایه الگوي آنها، سه دسته تغيير منطبق با متغيرهاي موجود براي رفتار ارائه می شود كه عبارت اند از: متغيرهاي پيش نياز، متغيرهاي شخصي و متغيرهاي قدرت دهی (نواح و فروتن كيا، ۱۳۹۵). كاتون و دانلاپ بر اين اصرار داشتند كه نگراني درباره بحران در حال رشد زيست محيطي نه تنها براي جهان طبيعت پيامدهايي دارد، بلكه براي جامعه انساني هم نتايج مهمی به بار خواهد آورد. اين رويكرد عرصه جديدي را در جامعه شناسي مطرح می كند كه محيط زيست را به اندازه ي فرآيندهاي سياسي و اقتصادي، براي درك شرايط اجتماعي ضروري می داند. پاراداييم نوين زيست محيطي نوع بشر را فقط به عنوان جزئي از يك اكوسيستم بزرگتر معرفي می كند و معتقد است كه امورات انساني تحت تأثير طبيعت و همين طور جامعه قرار می گيرد (نصرتي نژاد و همكاران، ۱۳۹۸).

نظريه پردازان مكتب انتقادي، جنبش هاي اجتماعي موجود در نظام سرمايه داري را به عنوان تلاش براي تبیین نيازهاي جديد و بازسازي مخاطرات كاركردي گذشته در چارچوب عقلانيت زيست جهان می دانند. آنان از اين طريق توانستند فرهنگ هاي مخالف ارزش هاي موجود در نظام سرمايه داري صنعتي را ارائه دهند. آنها معتقدند كنش زيست محيطي بر مبناي آفريدن رویدادهای مورد علاقه ی رسانه ها عمل می كند. هابرماس در پي آن بود كه نشان دهد تنها رابطه ی ما با محيط زيست طبيعي رابطه ی ابزاري است كه منافع توليدي، حسابگرانه و فني ما درباره ی اينكه چگونه می توانيم بهتر از آن بهره كشي كنيم، بر آن حاكم است (باقری و همكاران، ۱۳۹۷).

صالحی و همكاران (۱۳۹۹) در پژوهشي نشان داد كه سرمايه اجتماعي گردشگران بر رفتارهاي محيط زيستي آنها نقش دارد. از طرفي، احساس تعلق به جامعه بر نگرش محيط زيستي نقش دارد. همچنين، نگرش محيط زيستي بر رفتارهاي محيط زيستي تأثير داشته است. جعفري نيا (۱۳۹۹) در پژوهشي بر روي شهروندان بالای ۱۸ سال شهر بوشهر نشان داد كه تعامل اجتماعي، اعتماد اجتماعي و مشاركت اجتماعي با رفتارهاي زيست محيطي شهروندان شهر بوشهر رابطه معناداري داشته است. يار احمدي و همكاران (۱۳۹۹) پژوهشي در مورد بررسی نگرش و رفتار زيست محيطي شهروندان شهر شيراز دريافته است كه

متغیرهای سن، میزان نگرانی درباره مسایل محیط زیست و روند تخریب آن، تحصیلات و نگرش با متغیر نگرش و رفتارهای زیست محیطی آنها رابطه معناداری را نشان داده است. دسترس و خواجه نوری (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی رابطه بین عوامل جامعه شناختی و رفتار زیست محیطی شهروندان بالای ۱۵ سال شهر شیراز پرداخته اند. یافته های آنها نشان داد بین عوامل جامعه شناختی سن، آگاهی زیست محیطی، دانش زیست محیطی، پیوند عاطفی با محیط زیست، نگرش زیست محیطی، مرکز کنترل، ارزش زیست محیطی، اولویت، مسئولیت و انگیزه، جنسیت، وضعیت اشتغال و میزان درآمد با رفتار زیست محیطی آنها رابطه معناداری داشته است. پایتختی اسکویی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی تأثیر عوامل آموزشی بر رفتارهای زیست محیطی در ایران پرداخته اند. نتایج نشان داد افزایش شاخص های آموزشی منجر به کاهش آلودگی محیط زیست در ایران طی دوره های زمانی مورد بررسی می شود. نصرتی نژاد و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان تبیین جامعه شناختی رفتار زیست محیطی (مطالعه موردی: شهروندان تهرانی انجام داده اند. روش انجام پژوهش از نوع پیمایشی بوده و نمونه آماری شامل ۳۸۵ نفر از شهروندان ساکن در مناطق ۲۲ گانه تهران است که با روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای انتخاب شده اند. نتایج تحقیق نشان می دهد میزان آگاهی، نگرش و رفتار زیست محیطی شهروندان تهران در حد متوسط رو به بالا است. همچنین یافته ها نشان می دهد که رابطه مثبت و معناداری بین نگرش و آگاهی زیست محیطی با رفتار آن وجود داشته است. کلاهی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق به بررسی نقش مؤلفه های فرهنگی- اجتماعی بر رفتار محیط زیستی شهروندان شهر شیروان پرداخته اند. طبق فرمول کوکران، تعداد ۳۸۰ خانوار به روش سیستماتیک تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. یافته های پژوهش نشان داد باور محیط زیستی افراد بر رفتار ایشان موثر است. رفتار نیز تحت تأثیر جنسیت، سن و تحصیلات افراد می باشد و عملکردهای متفاوتی از خود نشان می دهد. باقری و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی بر روی ۴۰۰ نفر از شهروندان شهر گرگان نشان دادند که بین پایگاه اجتماعی اقتصادی، مصرف رسانه ای و اعتماد اجتماعی شهروندان شهر گرگان با رفتار حامی محیط زیست رابطه وجود داشته است. حمایت خواه جهرمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی دریافته اند که دانش و نگرش بر رفتارهای زیست محیطی تأثیر مثبتی دارد. به علاوه، افزایش سطح تحصیلات ارتقا دهنده سطح دانش، نگرش و رفتارهای زیست محیطی دانشجویان است. حاجی زاده میمندی و فلک الدین (۱۳۹۶) در تحقیقی بر روی ۳۸۴ نفر از شهروندان ۱۹ تا ۶۹ ساله ی شهر خرم آباد در سال ۹۵ دریافته اند که بین متغیرهای سن، درآمد، آگاهی زیست محیطی، سبک زندگی، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه ی فرهنگی و قانون گرایی با رفتارهای زیست محیطی مسئولانه رابطه ی معناداری وجود دارد. عبدالملکی و ساروخانی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان بررسی جامعه شناختی نقش رسانه های جمعی در جامعه پذیری زیست محیطی نوجوانان شهر تهران نشان دادند که سهم تلویزیون بیش از سایر عوامل و ساز و کار های جامعه پذیری در تغییر نگرش نوجوانان است. احمدیان و حقیقتیان (۱۳۹۵) در تحقیقی بر روی شهروندان بالای ۱۵ سال شهر کرمانشاه نشان دادند که میانگین رفتارهای زیست محیطی شهروندان متوسط رو به بالا (۳/۱) است و بین متغیرهای ارزش، باور و آگاهی های زیست محیطی با رفتار زیست محیطی رابطه ی معناداری وجود دارد در حالی که متغیر تحصیلات با آن رابطه نداشت. همچنین رفتارهای زیست محیطی بر حسب جنسیت، تاهل و گروه های سنی متفاوت است. نتایج تحقیق واقفی و حقیقتیان (۱۳۹۳) نشان داد که بین جنس، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، وضعیت تاهل و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی، رابطه معناداری وجود دارد و رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه شده) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی، تایید شد. نتایج پژوهش پازوکی نژاد و صالحی (۱۳۹۳) نشان داد نگرش دانشجویان نسبت به محیط زیست مثبت بوده، اما به رفتارهای زیست - محیطی چندان پایبند نبوده اند. نگرش و عملکرد زیست محیطی دانشجویان بر حسب جنسیت هیچ تفاوتی نداشت و بین نگرش و عملکرد زیست محیطی دانشجویان رابطه ضعیفی وجود داشته است. همچنین، نگرش و عملکرد زیست - محیطی دانشجویان بر حسب منابع اطلاعاتی و تصور فرد از عملکرد زیست - محیطی خانواده متفاوت بود. فرهمند و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند که بین متغیرهای سن، آگاهی زیست محیطی، فردگرایی، رضایت از زندگی و رفتارهای زیست محیطی رابطه ی معناداری وجود دارد؛ همچنین بین زنان و مردان در رفتارهای زیست محیطی تفاوت معناداری وجود دارد. مختاری ملک آبادی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی به تحلیل و بازشناسی

رفتارهای زیست محیطی شهری بر روی ۴۰۰ نفر از شهروندان شهر اصفهان پرداخته اند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که رفتار زیست محیطی شهروندان اصفهانی نسبت به دهه قبل رفتارهایی مسئولانه تر شده است. ارتباط افراد با طبیعت مهمترین عامل پیش بینی کننده رفتار زیست محیطی از بین دیگر عوامل مورد بررسی است. موقعیت اجتماعی/ اقتصادی پیش بینی کننده استفاده افراد از حمل و نقل دوستدار محیط زیست و خرید زیست محیطی بوده است. صالحی و امام قلی (۱۳۹۱) دریافته اند که بین سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با رفتارهای زیست محیطی رابطه مثبت و مستقیمی وجود داشته است. زمانی مقدم و سعیدی (۱۳۹۲)، حمیدیان (۱۳۹۰) و ادهمی و اکبرزاده (۱۳۹۰) دریافته اند که آموزش محیط زیست بر ارتقاء دانش و نگرش و مهارت زیست محیطی معلمان تأثیر مثبت داشته است.

آکسن و کورانی (۲۰۱۴) پژوهشی را در مورد نگرش ها و رفتارهای زیست محیطی افراد انجام داده اند. آنها در مطالعه خود نشان دادند که نفوذ اجتماعی از طریق لایه های مختلف اجتماعی می تواند بر رفتارهای زیست محیطی افراد اثر بگذارد. به عنوان نمونه، آگاهی تحت تأثیر گسترش اطلاعات کارکردی ارتقاء می یابد. رودریگز باریو و همکارانش (۲۰۱۳) نشان دادند که نگرش زیست محیطی دانش آموختگان در حد مطلوبی است و آنها اهمیت زیادی به آموزش زیست محیطی می دهند. همچنین، رفتار زیست محیطی افراد تحت مطالعه با زندگی روزمره و عادت های خانواده بسیار مرتبط بود (به نقل از حمایت خواه جهرمی و همکاران، ۱۳۹۶). چن و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود نشان دادند زن بودن، جوان بودن و دارای تحصیلات بالا بودن، مجرد بودن و شاغل بودن احتمال مشارکت در رفتارهای زیست محیطی را افزایش می دهد. همچنین شهرنشینی سریع و توسعه اقتصادی در چین می تواند در آینده تأثیر معناداری بر رفتارهای زیست محیطی داشته باشد. کایزر و همکارانش (۱۹۹۹) دریافته اند دانش و نگرش زیست محیطی ۴۰ درصد از واریانس رفتار زیست محیطی را تبیین کرده اند. کلموس و آگیمن (۲۰۰۲) عوامل تأثیرگذار بر رفتار زیست محیطی را به سه دسته جمعیتی، عوامل خارجی (عوامل نهادی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) و داخلی (انگیزه ها، مسولیت ها و اولویت ها) طبقه بندی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که ارزش ها و نگرش ها مشخصاً نقش مهمی در تعیین رفتارهای زیست محیطی ایفا می کنند. گرایمته (۲۰۱۴) در مطالعه خود نشان داد که ارتقای آموزش زیست محیطی می تواند دانش و آگاهی های زیست محیطی جوانان را افزایش دهد و آلودگی های زیست محیطی همانند آلودگی های در چرخه آب را تقلیل دهد. کودری اوتسو و همکاران (۲۰۱۲) نشان دادند که آموزش های زیست محیطی در توسعه مهارت های زیست محیطی موثر می باشد. عبدالسلام (۲۰۰۹) در مطالعه خود نشان داد که ۷۷ درصد از دانش آموزان سطح ضعیف دانش زیست محیطی را داشتند و ۲۳ درصد در سطح متوسط بودند. علاوه بر این، ۸۰ درصد از دانش آموزان نگرش منفی نسبت به محیط زیست و باقی مانده ۲۰ درصد، بی تفاوت بودند.

روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ شیوه گردآوری اطلاعات از نوع تحقیقات توصیفی (همبستگی) می باشد. برای گردآوری اطلاعات این پژوهش از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق را کلیه شهروندان شهر قاینات تشکیل می دادند. تعداد آنها برابر ۲۰۰۰۰ نفر می باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول نمونه گیری کوکران برآورده شده است که ۳۸۴ نفر برآورد گردیده است. افراد نمونه به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. و پس از توضیحات لازم از افراد خواسته شد تا پرسشنامه تحقیق را پاسخ دهند. برای اندازه گیری پایایی متغیرها از آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقدار آلفای کرونباخ متغیر رفتار و نگرش زیست محیطی شهروندان (۰/۸۳۴)، آگاهی زیست محیطی شهروندان (۰/۸۰۹)، مسولیت پذیری شهروندان (۰/۷۸۶)، استفاده شهروندان از شبکه های اجتماعی (۰/۸۲۱)، سرمایه فرهنگی شهروندان (۰/۸۱۷) و سرمایه اجتماعی شهروندان هم ۰/۸۰۳ بدست آمده است.

یافته های پژوهش

۵۶/۲ درصد پاسخگویان مرد و ۴۵/۸ درصد نیز زن بوده اند. تنها ۳/۹ درصد پاسخگویان گفته اند که بیسواد هستند. ۷/۳ درصد نیز بیان نموده اند که تحصیلات آنها در سطح ابتدایی می باشد. ۱۸/۴ درصد نیز تحصیلات دوره راهنمایی داشته اند. در مجموع ۲۹/۶ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات سیکل و پایین تر بوده اند. ۳۴/۳ درصد هم تحصیلات دوره متوسطه داشته

اند. ۳۰/۴ درصد هم دارای تحصیلات کارشناسی و ۷/۵ درصد نیز کارشناسی ارشد و بالاتر بوده اند. حدود ۲۱/۱ درصد پاسخگویان ۲۵ سال و کمتر سن داشته اند. ۴۱/۳ درصد آنها نیز ۲۶ الی ۳۵ سال سن داشته اند. ۳۰/۸ درصد آنها ۳۶ الی ۴۵ سال و ۵/۳ درصد هم ۴۶ الی ۵۵ سال سن داشته اند. تنها ۱/۶ درصد از پاسخگویان ۵۶ سال و بیشتر سن داشته اند. ۱۲/۱ درصد پاسخگویان گفته اند که در حل حاضر بیکار می باشد و هیچ شغلی ندارد. ۱۳/۹ درصد هم گفته اند که کارمند بوده و ۵۰/۵ درصد هم بیان نموده اند که به شغل آزاد مشغول هستند. ۱۰ درصد هم بیان نموده اند که شغل آنها کافر و ۱۳/۴ درصد هم بیان نموده اند که آنها به شغل دیگری غیر از موارد بالا مشغول است. ۳۰ درصد پاسخگویان گفته اند که مجرد می باشند و هنوز ازدواج نکرده اند. ۵۸/۲ درصد یعنی بیشتر از نیمی از آنها متاهل می باشند. ۳/۹ درصد هم همسر آنها فوت کرده و ۷/۹ درصد هم اظهار داشته اند که از همسرشان جدا شده اند. و مطلقه می باشند. ۸/۳ درصد از پاسخگویان خود را از نظر اقتصادی در طبقه پایین ارزیابی کرده اند. ۴۰/۵ درصد گفته اند که در سطح متوسطی می باشند و ۵۱/۲ درصد هم خود را از نظر اقتصادی مطلوب ارزیابی کرده اند. همچنان که در جدول زیر آمده است ۵/۳ درصد پاسخگویان گفته اند که آگاهی زیست محیطی آنها خیلی کم است. ۱۷/۶ گفته اند درصد کم، ۶۲/۳ درصد گفته اند در حد متوسط، ۱۲/۶ درصد گفته اند زیاد و تنها ۲/۲ درصد گفته اند که آگاهی زیست محیطی آنها خیلی زیاد است. تنها ۲/۸ درصد پاسخگویان گفته اند که مسولیت پذیری آنها خیلی پایین است. ۸/۳ درصد گفته اند پایین، ۵۳/۷ درصد گفته اند در حد متوسط، ۳۲/۱ گفته اند بالا و تنها ۳/۱ درصد گفته اند مسولیت پذیری آنها خیلی زیاد است دارند. تنها ۱/۲ درصد پاسخگویان گفته اند که استفاده آنها از شبکه های اجتماعی خیلی کم است. ۷/۲ درصد گفته اند کم. ۴۲/۰ درصد گفته اند در حد متوسط، ۴۲/۵ درصد پاسخگویان گفته اند زیاد و ۷/۱ درصد هم گفته اند که استفاده آنها از شبکه های اجتماعی خیلی زیاد است. ۱۷/۲ درصد پاسخگویان گفته اند که سرمایه فرهنگی آنها خیلی کم است. ۲۸/۱ درصد گفته اند کم، ۳۰/۷ درصد گفته اند در حد متوسط، ۷/۳ درصد گفته اند زیاد و ۱۶/۷ درصد هم بیان نموده اند که سرمایه فرهنگی آنها خیلی زیاد است. ۲/۰ درصد پاسخگویان گفته اند که سرمایه اجتماعی آنها خیلی پایین است. ۱۳/۲ درصد گفته اند کم، ۴۸/۱ درصد گفته اند در حد متوسط، ۳۱/۱ درصد گفته اند زیاد و تنها ۵/۶ درصد میزان سرمایه اجتماعی خود را خیلی زیاد ارزیابی کرده اند. ۴/۷ درصد پاسخگویان گفته اند که رفتار و نگرش زیست محیطی آنها خیلی منفی است. ۱۱/۳ درصد گفته اند منفی، ۴۲/۱ درصد گفته اند در حد متوسط، ۳۱/۱ درصد گفته اند مثبت و تنها ۱۰/۸ درصد گفته اند که رفتار و نگرش زیست محیطی آنها خیلی مثبت است.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی درصدی متغیرهای تحقیق

متغیرها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
آگاهی زیست محیطی	۵/۳	۱۷/۶	۶۲/۳	۱۲/۶	۲/۲
مسولیت پذیری شهروندان	۲/۸	۸/۳	۵۳/۷	۳۲/۱	۳/۱
استفاده از شبکه های اجتماعی	۱/۲	۷/۲	۴۲/۰	۴۲/۵	۷/۱
سرمایه فرهنگی شهروندان	۱۷/۲	۲۸/۱	۳۰/۷	۷/۳	۱۶/۷
سرمایه اجتماعی شهروندان	۲/۰	۱۳/۲	۴۸/۱	۳۱/۱	۵/۶
رفتار و نگرش زیست محیطی	۴/۷	۱۱/۳	۴۲/۱	۳۱/۱	۱۰/۸

همچنان که در جدول زیر آمده است ضریب همبستگی بین آگاهی زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات و نگرش زیست محیطی آنها برابر ۰/۵۷۵ و سطح معنی داری آن نیز برابر ۰/۰۰۱ بوده است. بنابراین با احتمال خطای یک درصد می گوئیم که بین آگاهی زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات و نگرش زیست محیطی آنها رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. و هر چه آگاهی زیست محیطی شهروندان شهرستان بیشتر باشد، نگرش زیست محیطی آنها نیز مثبت تر خواهد بود. ضریب همبستگی بین مسولیت پذیری شهروندان شهرستان قاینات و نگرش زیست محیطی آنها برابر ۰/۴۰۶ و سطح معنی داری آن نیز برابر ۰/۰۰۱ می باشد که معنی دار است. پس می توان گفت که هرچه مسولیت پذیری شهروندان شهرستان

قاینات بیشتر بوده، نگرش زیست محیطی آنها نیز مثبت تر بوده است. ضریب همبستگی بین استفاده شهروندان شهرستان قاینات از شبکه های اجتماعی و نگرش زیست محیطی آنها برابر $0/402$ بوده است که مستقیم می باشد. سطح معنی داری آن هم برابر $0/001$ می باشد. بنابراین می توان گفت که هرچه استفاده شهروندان شهرستان قاینات از شبکه های اجتماعی بیشتر باشد، نگرش زیست محیطی آنها مثبت تر خواهد بود. ضریب همبستگی پیروان بین سرمایه فرهنگی شهروندان شهرستان قاینات و نگرش زیست محیطی آنها برابر $0/316$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ می باشد. بنابراین می توان گفت که هر چه سرمایه فرهنگی شهروندان شهرستان قاینات بیشتر بوده، نگرش زیست محیطی آنها نیز مثبت تر بوده است. ضریب همبستگی پیروان بین سرمایه اجتماعی شهروندان شهرستان قاینات و رفتار و نگرش زیست محیطی آنها برابر $0/462$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ می باشد که از یک درصد کوچک تر است. بنابراین می توان گفت هر چه سرمایه اجتماعی شهروندان شهرستان قاینات بیشتر بوده، نگرش زیست محیطی آنها مثبت تر بوده است.

جدول شماره ۲: ضریب همبستگی متغیرهای مستقل با نگرش زیست محیطی پاسخگویان

متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی	تعداد	سطح معنی داری
آگاهی زیست محیطی شهروندان	$0/575$	۳۸۰	$0/001$
مسولیت پذیری شهروندان	$0/406$	۳۸۰	$0/001$
استفاده شهروندان از شبکه های اجتماعی	$0/402$	۳۸۰	$0/001$
سرمایه فرهنگی شهروندان	$0/316$	۳۸۰	$0/001$
سرمایه اجتماعی شهروندان	$0/462$	۳۸۰	$0/001$

همچنان که در جدول زیر آمده است ضریب همبستگی بین آگاهی زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات و رفتار و نگرش زیست محیطی آنها برابر $0/421$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ بوده است. به عبارت دیگر هر چه آگاهی زیست محیطی شهروندان شهرستان بیشتر باشد، رفتار زیست محیطی آنها نیز مثبت تر خواهد بود. ریب همبستگی بین مسولیت پذیری شهروندان شهرستان قاینات و رفتار زیست محیطی آنها برابر $0/340$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ می باشد که معنی دار است. پس می توان گفت که هرچه مسولیت پذیری شهروندان شهرستان قاینات بالاتر باشد، رفتار زیست محیطی آنها مثبت تر خواهد بود. ضریب همبستگی بین استفاده شهروندان شهرستان قاینات از شبکه های اجتماعی و رفتار زیست محیطی آنها برابر $0/319$ بوده است که مستقیم می باشد. سطح معنی داری آن هم برابر $0/001$ می باشد که از ۱ درصد کوچکتر است. بنابراین می گوئیم هرچه استفاده شهروندان از شبکه های اجتماعی بیشتر باشد، رفتار زیست محیطی آنها مثبت تر خواهد بود. ضریب همبستگی پیروان بین سرمایه فرهنگی شهروندان شهرستان قاینات و رفتار و نگرش زیست محیطی آنها برابر $0/214$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ می باشد که از ۱ درصد کوچک تر است. بنابراین می توان گفت هر چه سرمایه فرهنگی شهروندان شهرستان قاینات بیشتر بوده، رفتار زیست محیطی آنها نیز مثبت تر بوده است. ضریب همبستگی پیروان بین سرمایه اجتماعی شهروندان شهرستان قاینات و رفتار زیست محیطی آنها برابر $0/328$ و سطح معنی داری آن نیز برابر $0/001$ می باشد که از یک درصد کوچک تر است. بنابراین می توان گفت که هر چه سرمایه اجتماعی شهروندان شهرستان قاینات بیشتر بوده، رفتار زیست محیطی آنها مثبت تر بوده است.

جدول شماره ۳: ضریب همبستگی متغیرهای مستقل با رفتار زیست محیطی پاسخگویان

متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی	تعداد	سطح معنی داری
آگاهی زیست محیطی شهروندان	$0/421$	۳۸۰	$0/001$
مسولیت پذیری شهروندان	$0/340$	۳۸۰	$0/001$
استفاده شهروندان از شبکه های اجتماعی	$0/319$	۳۸۰	$0/001$
سرمایه فرهنگی شهروندان	$0/214$	۳۸۰	$0/001$
سرمایه اجتماعی شهروندان	$0/328$	۳۸۰	$0/001$

جدول زیر مدل رگرسیونی تاثیر متغیرهای مستقل را بر نگرش زیست محیطی پاسخگویان نشان می‌دهد. همانطور که در پایین نیز آمده است متغیرهای آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی تاثیر معنی داری بر نگرش زیست محیطی افراد داشته اند. این متغیر با همدیگر ۴۴ درصد یعنی بیشتر از یک سوم از تغییرات نگرش زیست محیطی را تبیین می کنند.

جدول شماره ۴: میزان تبیین نگرش زیست محیطی افراد توسط متغیرهای مستقل

سطح معنی داری	(R ²) تعدیل شده	ضریب تعیین چند گانه (R ²)	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۴۴	۰/۴۶	آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی

جدول زیر ضرایب استاندارد شده متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته یعنی نگرش زیست محیطی افراد را نشان می‌دهد. همانگونه که نشان داده شده است ضریب بتای آگاهی زیست محیطی بر نگرش زیست محیطی افراد برابر ۰/۴۳۷ می‌باشد. یعنی می‌توان گفت که با کنترل سایر متغیرهای تحقیق، به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در آگاهی زیست محیطی در جامعه، ۴۳ درصد واحد انحراف معیار در نگرش زیست محیطی افراد تغییر بوجود می‌آید. ضریب بتای متغیر مسولیت پذیری افراد هم برابر ۰/۲۶۲ است که تاثیر آن نیز معنی دار است. ضریب بتای استفاده از شبکه های اجتماعی هم برابر ۰/۲۶۵ است که مثبت و معنی دار می‌باشد. این بدان معنی است که با کنترل سایر متغیرهای تحقیق، به ازای هر واحد انحراف معیار افزایش در استفاده از شبکه های اجتماعی مقدار ۲۶ درصد انحراف معیار نگرش زیست محیطی افراد افزایش می‌یابد. ضریب بتای سرمایه فرهنگی نیز برابر ۰/۳۱۲ است. یعنی می‌توان گفت که به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در سرمایه فرهنگی، مقدار ۳۱ درصد واحد انحراف معیار در نگرش زیست محیطی افراد تغییر بوجود می‌آید. و ضریب بتای متغیر سرمایه اجتماعی افراد نیز برابر ۰/۲۸۷ می‌باشد که در سطح یک درصد خطا معنی دار است. پس می‌توان گفت که با کنترل سایر متغیرها، به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در سرمایه اجتماعی افراد، مقدار ۲۸ درصد واحد انحراف معیار به نگرش زیست محیطی افراد افزوده می‌شود.

جدول شماره ۵: ضرایب رگرسیونی نگرش زیست محیطی افراد توسط متغیرهای مستقل

سطح معنی داری	آزمون T	ضرایب استاندارد شده بتا	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۸/۷۱	۰/۴۳۷	آگاهی زیست محیطی
۰/۰۰۰	۷/۳۶	۰/۲۶۲	مسولیت پذیری
۰/۰۰۰	۷/۲۳	۰/۲۶۵	استفاده از شبکه های اجتماعی
۰/۰۰۰	۸/۴۸	۰/۳۱۲	سرمایه فرهنگی
۰/۰۰۰	۷/۹۸	۰/۲۸۷	سرمایه اجتماعی

در جدول زیر مدل رگرسیونی تاثیر متغیرهای مستقل بر رفتار زیست محیطی پاسخگویان آمده است. همانطور که در پایین نیز آمده است متغیرهای آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی تاثیر معنی داری بر رفتار زیست محیطی افراد داشته اند. این متغیر با همدیگر ۳۷ درصد یعنی بیشتر از یک سوم از تغییرات رفتار زیست محیطی را تبیین می کنند.

جدول شماره ۶: میزان تبیین رفتار زیست محیطی افراد توسط متغیرهای مستقل

سطح معنی داری	(R ²) تعدیل شده	ضریب تعیین چند گانه (R ²)	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۳۷۲	۰/۳۹۴	آگاهی زیست محیطی، مسولیت پذیری، استفاده از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی

جدول زیر ضرایب استاندارد شده متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته یعنی رفتار زیست محیطی افراد را نشان می دهد. همانگونه که نشان داده شده است ضریب بتای آگاهی زیست محیطی بر رفتار زیست محیطی افراد برابر ۰/۳۶۹ می باشد. یعنی می توان گفت که با کنترل سایر متغیرهای تحقیق، به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در آگاهی زیست محیطی در جامعه، ۳۷ درصد واحد انحراف معیار در رفتار زیست محیطی افراد تغییر بوجود می آید. ضریب بتای متغیر مسولیت پذیری افراد هم برابر ۰/۲۵۳ است که تاثیر آن نیز معنی دار است. یعنی می توان گفت که با کنترل سایر متغیرها، متغیر مسولیت پذیری بر رفتار زیست محیطی افراد تاثیر معنی داری داشته اند. ضریب بتای استفاده از شبکه های اجتماعی هم برابر ۰/۲۳۵ است که مثبت و معنی دار می باشد. بنابراین می توان گفت که با کنترل سایر متغیرهای تحقیق، به ازای هر واحد انحراف معیار افزایش در استفاده از شبکه های اجتماعی مقدار ۲۳ درصد انحراف معیار رفتار زیست محیطی افراد تغییر بوجود می آید. ضریب بتای سرمایه فرهنگی نیز برابر ۰/۲۹۱ است. یعنی می توان گفت که به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در سرمایه فرهنگی، مقدار ۲۹ درصد واحد انحراف معیار در رفتار زیست محیطی افراد تغییر بوجود می آید. و ضریب بتای متغیر سرمایه اجتماعی افراد نیز برابر ۰/۲۶۵ می باشد که در سطح یک درصد خطا معنی دار است. پس می توان گفت که با کنترل سایر متغیرها، به ازای هر واحد انحراف معیار تغییر در سرمایه اجتماعی افراد، مقدار ۲۶ درصد واحد انحراف معیار به رفتار زیست محیطی افراد افزوده می شود.

جدول شماره ۷: ضرایب رگرسیونی رفتار زیست محیطی افراد توسط متغیرهای مستقل

سطح معنی داری	آزمون T	ضرایب استاندارد شده بتا	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۸/۲۶	۰/۳۶۹	آگاهی زیست محیطی
۰/۰۰۰	۶/۶۷	۰/۲۵۳	مسولیت پذیری
۰/۰۰۰	۶/۳۲	۰/۲۳۵	استفاده از شبکه های اجتماعی
۰/۰۰۰	۶/۹۷	۰/۲۹۱	سرمایه فرهنگی
۰/۰۰۰	۶/۸۳	۰/۲۶۵	سرمایه اجتماعی

بحث و نتیجه گیری

محیط زیست محل زندگی و تأمین کننده اصلی ترین نیازهای انسان است و پدیده ای می باشد که هر روز بر اهمیت آن افزوده می گردد اما متأسفانه انسان در دوران سلطه اش بر این کره خاکی به استفاده بی رویه و بدون برنامه ریزی از منابع طبیعی، ایجاد آلودگی های خطرناک در خاک، آب و هوا و از بین بردن توان زیست آن، پرداخته است. مشکلات محیط زیستی در گام نخست، پیامدهای زیان بار بسیاری برای سلامت فردی انسان دارد و در گام های بعد توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی او را تحت تأثیر قرار می دهد. به همین دلیل، نگرانی های عمومی در خصوص مخاطرات محیط زیست در حال افزایش است. این تحقیق در صدد بررسی تبیین جامعه شناختی رفتار و نگرش زیست محیطی شهروندان شهرستان قاینات می باشد. آزمون فرضیه های تحقیق نشان داد که بین آگاهی زیست محیطی شهروندان، مسولیت پذیری شهروندان، استفاده شهروندان شهرستان قاینات از شبکه های اجتماعی، سرمایه فرهنگی شهروندان و سرمایه اجتماعی شهروندان شهرستان قاینات با رفتار و نگرش زیست محیطی آنها رابطه مستقیم و معنی داری وجود داشته است.

در تبیین نتیجه بالا می توان گفت که آشنایی انسان ها به ویژه نوجوانان و جوانان با علوم پایه زیست محیطی در مقاطع مختلف تحصیلی می تواند روحیه سازگاری و حس مسئولیت پذیری در حفاظت از منابع طبیعی را در آن ها تقویت کند. به طوری که مطلوب ترین روش های آموزشی توأم با دسترسی به دانش روز و نیز تشویق دانش آموزان و دانشجویان به یادگیری و مطالعه تا حد قابل توجهی توانسته در دست یابی به اهداف مدیریتی برای حفظ و حمایت از محیط زیست کمک شایانی نماید. (اقتداری و همکاران، ۱۳۹۳). شوارتز نیز نظریه ی فعال سازی هنجاری را مبنایی برای درک اینکه محیط زیست چگونه می تواند محیطی را برای پرورش رفتار فراهم کند، قرار داد. این نظریه پیشنهاد داد که تعهدات اخلاقی بیشتر قابل ترجمه به رفتار نوع دوستانه است، شامل جهت گیری به سمت محیط زیست، زمانی که حس وابستگی شخصی فعال می شود. مطالعات نشان داده اند ارزشهای محیط زیستی به شدت به نیت و رفتار محیط زیستی مرتبط هستند. افراد با ارزشهای قوی تر محیط زیستی بیشتر احتمال دارد که ترجیحات و رفتارهای محیط زیستی و کنش های محیط زیستی انجام دهند. (حسینی درمیان و همکاران، ۱۳۹۸).

در خصوص تاثیر سرمایه اجتماعی افراد بر رفتار و نگرش زیست محیطی آنها پاتنام با تاکید بر روی هنجارهای مشارکت مدنی مطرح می کند که این منابع (شبکه ها، هنجارها و اعتماد) در جوامع مدنی خصلتی خودتقویت کننده دارند و باعث ارتقاء همکاری، مشارکت مدنی، اعتماد متقابل و رفاه اجتماعی می گردند و در جوامع غیرمدنی به خاطر نداشتن توان خودتقویتی باعث تقویت عهد شکنی، بی اعتمادی، بهره کشی، انزوا و رکود می گردند (پاتنام، ۱۳۸۰). در خصوص رابطه سرمایه فرهنگی با رفتارها و نگرش زیست محیطی شهروندان می توان گفت که با افزایش ابعاد سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی افراد افزایش می یابد و در نتیجه نگرشی زیست محور و رفتارهای مسئولانه زیست محیطی در جامعه نسبت به محیط زیست صورت می گیرد (پارکر، ۱۳۸۳).

نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می دهد که رفتارهای زیست محیطی شهروندان حاضر در این پیمایش ناشی از عوامل مختلفی بوده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که لازم است برای نهادینه کردن رفتارها و نگرش های زیست محیطی افراد در جامعه باید سعی کرد تا در درجه نخست آگاهی های زیست محیطی افراد را ارتقا دهیم. به عبارت دیگر نیاز است تا پیامدهای تخریب محیط زیست برای شهروندان برجسته گردیده و اهمیت محافظت از محیط زیست را برای شهروندان بیان نماییم. وقتی که شهروندان به این برسند که محیط زیست چه نقشی در زندگی آنها دارد موجب می شود تا بهتر از امکانات طبیعت استفاده نموده و نهایت مراقبت را از آن داشته باشیم. همچنین می توان گفت اگر افراد را مسولیت پذیر بار آوریم و آنها در قبال جامعه و امکانات طبیعی احساس مسولیت نمایند، می توان نگرش آنها را به محافظت از محیط زیست تقویت نماییم. در این تحقیق نشان داده شد که رفتار و نگرش زیست محیطی افراد به سرمایه فرهنگی و اجتماعی افراد بستگی دارد و هرچه بتوانیم این سرمایه ها را در افراد بیشتر نماییم، رفتار و نگرش زیست محیطی آنها هم مطلوب تر و مثبت تر خواهد شد. نکته دیگر در این تحقیق این است که رسانه های جمعی نقش موثری در محافظت از محیط زیست دارند و شهروندان هرچه از رسانه ها بیشتر استفاده کرده اند و مطالب مربوط با محیط زیست را بیشتر خوانده یا نگاه کرده باشند، نگرش آنها نسبت به محافظت از محیط زیست مثبت تر بوده است و شهروندان در قبال مسایل زیست محیطی مسولیت پذیرتر بوده اند و بیشتر رعایت کرده اند.

منابع و مأخذ

احمدیان، داریوش و حقیقتیان، منصور (۱۳۹۵) تحلیل جامعه شناختی نقش عوامل فرهنگی بر رفتارهای زیست محیطی شهری مورد مطالعه (شهروندان شهر کرمانشاه)، مجله مطالعات جامعه شناختی شهری، شماره ۱۸
 ادهمی، عبدالرضا و اکبرزاده، الهام (۱۳۹۰) بررسی عوامل فرهنگی موثر بر حفظ محیط زیست شهر تهران (مطالعه موردی مناطق ۵ و ۱۸ تهران)، فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان، بهار ۱۳۹۰، دوره ۱، شماره ۱، صص ۶۲-۳۷
 اقتداری، علی؛ خواجه‌ئیان، هانیه؛ و تفضلی، امیرحسین. (۱۳۹۳). تأثیر مدارس پایدار بر سلامت آموزش و محیط‌زیست. کنفرانس ملی معماری و منظر شهری پایدار، صص ۱۱-۱

- باقری، دانیال؛ محسنی، رضاعلی و مهدوی، سیدمحمدصادق (۱۳۹۷) تحلیل تأثیر عوامل اجتماعی بر رفتارهای حامی محیط زیست (نمونه‌ی مورد مطالعه: شهروندان شهر گرگان)، مجله علمی پژوهشی مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی، دوره ۷، شماره ۳، صفحات ۱۴۳-۱۶۹
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۹) دموکراسی و سنت های مدنی، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات روزنامه سلام
- پارکر، جان (۱۳۸۳)، ساختاربندی، ترجمه امیرعباس سعیدی پور، تهران: انتشارات آشیان
- پازوکی نژاد، زهرا و صالحی، صادق (۱۳۹۳) تحلیل عوامل اجتماعی مؤثر بر نگرش و عملکرد زیست - محیطی دانشجویان، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، دوره ۲۵، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳، بهار ۱۳۹۳، صفحه ۷۱-۸۸
- پایتختی اسکویی، سیدعلی؛ بابازاده، محمود و اکبری، لاله طبقچی (۱۳۹۸) بررسی تأثیر عوامل آموزشی بر رفتارهای زیست محیطی در ایران، فصلنامه مطالعات جامعه شناسی، دوره ۱۲، شماره ۴۲، بهار ۱۳۹۸، صفحه ۲۳-۳۹
- جعفری نیا، غلامرضا (۱۳۹۹) بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی شهروندان (مطالعه موردی: شهر بوشهر)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، بهار ۱۳۹۹، شماره ۳۷
- حاجی زاده میمنندی، مسعود و فلک الدین، زهرا (۱۳۹۶) بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی مسئولانه (مورد مطالعه: شهروندان شهر خرم آباد)، فصلنامه توسعه اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره ۱۲، شماره ۱ - شماره پیاپی ۴۵، پاییز ۱۳۹۶، صفحه ۷-۳۶
- حسینی درمیان، غلامرضا؛ سیارخلج، حامد و فاطمی خصال، مجید (۱۳۹۸) بررسی رفتارهای مسئولانه محیط زیستی با تأکید بر پیوستگی با طبیعت (مورد مطالعه: دانشآموزان مقطع متوسطه شهر تهران)، فصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی، سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۸، صص ۱۷-۱
- حمایت خواه جهرمی، مجتبی؛ ارشاد؛ فرهنگ؛ دانش، پروانه و قربانی، مهدی (۱۳۹۶) تأملی جامعه شناختی در باب مناسبات دانش، نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه دانشجویان دانشگاه تهران)، فصلنامه مسایل اجتماعی ایران، دوره ۸، شماره ۱، صص ۲۵-۵
- حمیدیان، علی. (۱۳۹۰). لزوم توجه به فرهنگ زیست محیطی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه تهران). نخستین همایش باغ گیاهشناسی ملی ایران، صص ۱۲-۱.
- دسترس، فرناز و خواجه نوری، بیژن (۱۳۹۸) بررسی رابطه بین عوامل جامعه شناختی و رفتار زیست محیطی شهروندان شهر شیراز، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، دوره ۳۰، شماره ۴ - شماره پیاپی ۷۶، زمستان ۱۳۹۸، صفحه ۳۵-۵۸
- ریتزر، جورج (۱۳۹۰) مبانی نظریه ی جامعه شناسی معاصر و ریشه های کلاسیک آن، ترجمه شهناز مسمی پرست، انتشارات ثالث، تهران.
- زمانی مقدم، افسانه و سعیدی، مهدیه (۱۳۹۲) بررسی تأثیر آموزش محیط زیست بر ارتقای دانش، نگرش و مهارت معلمان مقطع ابتدایی منطقه ۱۲ آموزش و پرورش تهران، فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، مقاله ۳، دوره ۱، شماره ۳، خرداد ۱۳۹۲، صفحه ۱۹-۳۰
- صالحی، صادق (۱۳۹۹) تحلیل رفتارهای محیط زیستی روستائیان بر اساس نظریه انگیزه حفاظت، زمستان ۱۳۹۹، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۶۷۳-۶۶۲
- صالحی، صادق و امام قلی، لقمان (۱۳۹۱) بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان)، فصلنامه جامعه شناسی ایران، (پیاپی ۳۹)، زمستان ۱۳۹۱، شماره ۴
- صالحی، صادق و پازوکی نژاد، زهرا (۱۳۹۲) محیط زیست در آموزش عالی: ارزیابی دانش زیست محیطی دانشجویان دانشگاه های دولتی مازندران، دو فصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی، ۱۳۹۲، سال ۲، شماره ۴، ۲۲۰-۱۹۹.
- صالحی، صادق، کریمزاده، سارا، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر ارزش های زیست محیطی بر رفتارهای زیست محیطی (مطالعه مناطق شهری ارومیه)، مجله مسائل اجتماعی ایران، ۵ (۲) : ۶۱-۷۶

- صالحی، صادق؛ امامقلی، لقمان و محمدی، جمال (۱۳۹۶) تحلیل اجتماعی عدم موفقیت در مردمی کردن مسأله محیط زیست در ایران، مطالعات جامعه شناختی دوره ۲۵، شماره یک، بهار و تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۶۲-۱۳۹
- صالحی، صادق؛ فیروزجائیان، علی اصغر و عباسی کلان، هادی (۱۳۹۹) بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای محیط زیستی مطالعه موردی: گردشگران دریاچه شورابیل اردبیل، فصلنامه برنامه ریزی توسعه گردشگری، دوره ۹، شماره ۳۴، پاییز ۱۳۹۹، صفحه ۱۴۵-۱۶۰
- صالحی، صادق؛ و قائمی اصل، زهرا. (۱۳۹۲). بررسی رابطه آموزش زیست محیطی و رفتارهای حفاظت از محیط زیست (مورد مطالعه: دانش آموزان دبیرستان های دخترانه شهر بابل)، فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار. ۳، صص ۶۷-۷۹.
- صالحی، صادق و امام قلی، لقمان (۱۳۹۱) سرمایه فرهنگی و نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان)، فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، پاییز ۱۳۹۱، دوره ۸، شماره ۲۸؛ از صفحه ۹۱ تا صفحه ۱۲۰.
- عبدالملکی، جعفر و ساروخانی، باقر (۱۳۹۵) بررسی جامعه شناختی نقش رسانه های جمعی در جامعه پذیری زیست محیطی نوجوانان شهر تهران (مطالعه موردی سیمای جمهوری اسلامی ایران)، فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، فصلنامه پژوهشهای ارتباطی، دوره: ۲۳، شماره: ۸۵
- فرهمند، مهناز؛ شکوهی فر، کاوه و سیار خلیج، حامد (۱۳۹۳) بررسی عوامل اجتماعی موثر بر رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه: شهروندان شهر یزد)، نشریه مطالعات جامعه شناختی شهری، بهار ۱۳۹۳ شماره ۱۰
- کلاهی، مهدی؛ انتقام کش، نرگس و محمودمولائی کرمانی، بتول (۱۳۹۸) نقش مؤلفه های فرهنگی - اجتماعی بر رفتار محیط زیستی شهروندان، مطالعه موردی: شیروان، فصلنامه پژوهش های بوم شناسی شهری، دوره ۱۰، شماره ۲۰ - شماره پیاپی ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، صفحه ۴۱-۵۶
- مختاری ملک آبادی، رضا؛ عبداللهی، عظیمه السادات و صادقی، حمیدرضا (۱۳۹۳) تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست محیطی شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان، سال ۱۳۹۱)، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، مقاله ۱، دوره ۵، شماره ۱۸، مهر و آبان ۱۳۹۳، صفحه ۱-۲۰
- نصرتی نژاد، فرهاد؛ سراج زاده، سید حسین و دیهول، منصور (۱۳۹۸) تبیین جامعه شناختی رفتار زیست محیطی (مطالعه موردی: شهروندان تهرانی)، فصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی، دوره ۱، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳، پاییز ۱۳۹۸، صفحه ۲۱-۱
- نواح، عبدالرضا، شهرزاد، فروتن کیا (۱۳۹۰)، بررسی رابطه بین کنش عقلانی و رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه جامعه شهری اندیمشک)، فصلنامه علمی محیط زیست، شماره ۵: ۶۹-۷۸
- واقفی، الهام و حقیقتیان، منصور (۱۳۹۳) بررسی تاثیر سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی با رویکرد توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر شیراز)، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، پاییز ۱۳۹۳، شماره ۸
- یار احمدی، علی؛ سلامتیان، درنا و روستا، فاطمه (۱۳۹۹) بررسی نگرش و رفتار زیست محیطی شهروندان شهر شیراز، نشریه: مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری)، سال ۱۳۹۹، دوره ۱۰، شماره ۳۶
- یازرلو، رضا؛ ملکی، امیر؛ صالحی، صادق؛ ربیعی، علی (۱۳۹۶) مطالعه تطبیقی الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی با وضعیت ایران (با تأکید بر مدلهای هانیگن، هرندل و براون، برول)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴۸، پاییز ۱۳۹۶، صص ۱۴۵-۱۷۲
- یازرلو، علیرضا؛ ملکی، امیر؛ صالحی، صادق؛ ربیعی، علی (۱۳۹۵) به کارگیری مدل فرکلانف در گونه شناسی گفتمان های محیط زیستی ایران (گفتمان های عدالت، حفاظت، مخاطره و نوسازی)، فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، سال پنجم، شماره دوم، زمستان ۱۳۹۵، صص ۷۳-۵۷

Abdel Salam, Magda. M., El Naggar, Hesham. M., & Hussein, Rim. A. (2009). Environmental Education and Its Effect on the Knowledge and Attitudes of Preparatory School Students, Egypt Public Health Assoc. 3 & 4, P.p: 343-367.

- Axsen, J.; Kurani, K. S. (2014). Social Influence and Proenvironmental Behavior: The Reflexive Layers of Influence Framework”. Environment and Planning
Cheah, I. & Phau, I. (2011). Attitudes towards environmentally friendly products: The influence of ecoliteracy, interpersonal influence and value orientation. Marketing Intelligence & Planning. 29(5): 452-472.
- Grimmette, Katherine. A. (2014). The Impacts of Environmental Education on Youth and their Environmental Awareness. Undergraduate Thesis, University of Nebraska. Nebraska.
- Kaiser, F.G., Ranney, M., Hartig, T. and Bowler, P.A., 1999. Ecological behavior, environmental attitude, and feelings of responsibility for the environment, European psychologist, v. 4(2), p 59-74.
- Kollmuss, A., Agyeman, J. (2002). “Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro- environmental behavior? Environ”, Educ. Res. 8(3), 239-260.
- Kudryavtsev, Alex., Krasny, Marianne. E., & Stedman, Richard. C. (2012). The impact of environmental education on sense of place among urban youth, Ecosphere. 34, P.p: 1-15.
- Putnam, R. (2000) Social Capital: Measurement And Consequences Kennedy School Of Government, Harvard University. <http://www.oecd.org/cer/obj>